

Секція: Міжнародна економіка

МАРИНІНА СВІТЛАНА ВАЛЕРІЇВНА

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри інформаційно-аналітичної
та інноваційної діяльності
Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Стрімкий інтелектуальний та економічний розвиток людства багато в чому визначений поступовим формуванням міжнародної системи торгівлі, яка пройшла складний шлях і яка за висловленням відомого економіста П. Самуельсона пропонує нові „consumption possibility frontiers”, тобто дає людям більше необхідних товарів, ніж вони можуть виробляти самостійно, а це і є сутність міжнародної торгівлі.

Міжнародна торгівля як обмін товарами та послугами є не тільки зовнішньою ознакою існування світового ринку, а й матеріальною основою міжнародних економічних відносин, що забезпечує інтеграцію світового господарства.

У другій половині ХХ ст. міжнародна торгівля стала важливим інструментом ефективного розподілу ресурсів та забезпечення економічного зростання багатьох країн регіонів. Ступінь і форми участі кожної країни у цьому розподілі визначаються рівнем її розвитку, галузевою та відтворювальною структурою економіки, а також зовнішньоекономічною політикою держави. Однак зовнішній сектор, відносини з ними кожної країни та умови глобалізації набули такого значення і таких змін, що держави не можуть залишатися стороною законів і правил, які диктуються світовою практикою [1, с. 180; 2, с. 30].

Сутність, розвиток і перспективні напрями міжнародної торгівлі необхідно досліджувати в контексті глобалізації, оскільки міжнародна торгівля наряду з інтернаціоналізацією виробництва та капіталу, збільшення масштабів міжнародної міграції робочої сили та розвитком глобальної інфраструктури – є невід’ємною рисою економічної глобалізації. Сучасний рівень глобалізації встановлює правила для міжнародної торгівлі та впливає на неї.

Найпопулярнішим показником, що вказує на рівень міжнародної торгівлі, є темп приросту світового товарообігу, який перевищував темп приросту світового валового продукту майже у два рази, починаючи з 1980 року і кризи 2008 року.

Особливою тенденцією міжнародної торгівлі початку 1990-х років став офшоринг – переміщення окремих етапів виробництва в зарубіжні країни з метою мінімізації витрат. В результаті значна частка світового експорту та імпорту припадає на внутрішньофірмову торгівлю. Але точно дати кількісну оцінку цьому процесу в світі складно через відмінності у національних статистичних даних.

Разом, з тим, зважаючи на зростаючі масштаби офшорингу, у світі спостерігається активізація антиофшорингової політики міжнародної спільноти в умовах глобальної кризи і загострення боргових та бюджетних проблем. Деофшорингова політика по суті націлена на врегулювання фінансів світу, однак при цьому вона значно впливає на міжнародну торгівлю. Продовжує збільшуватися світова торгівля у рамках трансферу технологій. Для розвитку міжнародної торгівлі неочікуваним стало розширення політики повернення деяких галузей виробництва назад до розвинених країн із країн, що розвиваються [3, с. 119-124].

Інтенсивне зростання міжнародної торгівлі сталося завдяки зниженню витрат виробництва внаслідок переходу до масового виготовлення промислових виробів у розвинених країнах. Виокремилась чітка тенденція переростання кількісних змін у міжнародній торгівлі у новий якісний стан та

формування міжнародних ринків. Подальший розвиток цієї тенденції пов'язаний з функціонуванням міжнародних ринків як складових світового ринку, який на початку XXI ст. сформувався в систему, що має відповідну внутрішню структуру, власні закономірності розвитку.

Серед останніх тенденцій у міжнародній торгівлі визначається послаблення спеціалізації більшості країн на експорті певного товару. Фактори виробництва стали відзначатися надзвичайною мобільністю, а експортна специфіка багатьох країн стала подібною. Причиною цього є вдосконаленість транспортних схем і розвиток телекомунікацій.

Завдяки розвитку телекомунікацій виникла нова організаційна форма міжнародної торгівлі – електронна торгівля.

Структурні зміни світової торгівлі обумовлені її постійним асортиментним удосконаленням, появою нових потреб світового співтовариства, виникнення нових методів конкурентної боротьби, нових правових та організаційних форм її регулювання.

Аналіз стану розвитку міжнародної торгівлі показує, що:

- на верхньому рівні світового розвитку спостерігається жорстка конкуренція між розвиненими постіндустріальними країнами з приводу реалізації продукції науково-технічного характеру;

- на середньому рівні світового ринку знаходяться країни, які йдуть шляхом індустріалізації. Основою конкуренції на верхньому і середньому рівнях є якість продукції та її споживачі властивості;

- на нижньому рівні представлені країни, що розвиваються. Товари на цьому рівні мають однакові показники якості, а основною формою боротьби за ринок стала цінова конкуренція [1, с. 192; 2, с. 30-31].

Структура світових товарних ринків та притаманний кожному з зазначених рівнів характер конкуренції обумовлюють зовнішньоекономічну політику держав. Від вибору ринку, виду, якості та споживчих властивостей товару, характеру конкуренції залежить співвідношення у цій політиці

лібералізму і протекціонізму, диференціація рівня захисту внутрішнього ринку [2, с. 32; 4].

Разом із зростанням та структурним удосконаленням торгівлі товарами на світовому ринку посилюється тенденція зростання обсягів обміну послугами. Ця тенденція складається об'єктивно в зв'язку з тим, що за умов зростання торгівлі товарами збільшується обсяги обслуговування товарних потоків. Виникли і швидко розвиваються послуги, які є самостійним предметом самостійного обміну, – ділові, фінансові, інжинірингові, послуги туризму різних видів.

У 1980-1990 роках на частку послуг припадало 20% світової торгівлі, а в останньому десятилітті темпи зростання їх експорту перевищують темпи зростання експорту товарів. Динаміка змін в технології, попиті та структурі економіки свідчить про подальше розширення попиту на послуги, що інтенсифікує обмін ними у світі.

Найбільшій динаміці на світовому ринку набули ділові послуги. Вони охоплюють надходження від торгівлі патентами, ноу-хау, засобами програмного забезпечення. За умов насичення міжнародного ринку товарною масою та посилення конкуренції на ньому отримали значний розвиток послуги менеджменту, інжинірингу, франчайзингу та інші [2, с. 32-33].

Тенденція поглиблення міжнародного поділу праці та розвитку науково-технічного прогресу стали основними чинниками формування географічної структури торгівлі.

Наприкінці ХХ ст. понад 70% світового експорту припадало на розвинуті країни, близько 25% на країни, що розвиваються і лише 4,3% на країни з перехідною економікою. У подальшому чіткіше стали проявлятися зрушення у цій структурі на користь країн, що розвиваються. Поступовий вихід країн з перехідною економікою з призового стану на високі темпи розвитку їх національних економік, які спостерігались у першому десятилітті ХХІ ст. ще вплинули на підвищення їх частки у світовому експорті.

Для ряду країн міжнародна торгівля не стала локомотивом економічного зростання, оскільки економічні і соціальні кризи, які спостерігалися в останні десятиліття, не могли бути подолані тільки за допомогою лібералізації зовнішньоторговельної діяльності.

На сучасному етапі розвитку світового господарства головними є не обсяг виробництва товарів країною, а її міжнародна конкурентоспроможність. Тому для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються важливим завданням є підвищення конкурентоспроможності національних економік на світовому ринку.

Особливою тенденцією сучасного розвитку світової торгівлі є тісний зв'язок з таким елементом глобалізації, як участь національних підприємств у глобальних виробничих мережах, які поділяють послідовний процес виробництва, традиційно зосереджений в одній країні, на окремі елементи, що перетинають національні кордони. Завдяки цьому процесу суттєво зросли обсяги міжнародного обміну комплектуючими та компонентами виробів, особливо обробної промисловості [2, с. 34-37; 3].

Важливою тенденцією розвитку світової торгівлі на сучасному етапі стала взаємодія країн-торговельних партнерів в інтеграційних угрупованнях, що обумовлене зростанням обсягів багато номенклатурного виробництва багатьох країн, які стають занадто великими для їх внутрішніх ринків, тому створення більш широкого економічного простору стало сприятливим чинником та підвищенням їх конкурентоспроможності.

У загальній тенденції посилення регіональної інтеграції новим явищем можна вважати спроби встановлення взаємних угод щодо вільної торгівлі як з боку розвинених країн, так і тих, що розвиваються.

Практика свідчить, що країни-члени регіональних угруповань часто стають учасниками кількох торговельно-економічних угод, що розширює рамки вільної торгівлі, збільшує обсяги взаємних експортно-імпортних операцій [2, с. 38-39; 3].

Викладені тенденції розвитку світової торгівлі відбуваються на тлі посилення глобалізації світового господарства, яка впливає на всі види діяльності економічних агентів і на всі сектори економіки.

Ступінь участі окремих країн у процесах глобалізації, можливість отримувати від неї переважно позитивні результати значною мірою залежить від забезпечення високих темпів зростання національного господарства, дієвої кардинальної національної стратегії і поточної політики з країнами чи групами країн, які об'єктивно мають близькі стратегічні інтереси.

Випередження темпів зростання світової торгівлі порівняно із світовим валовим продуктом обумовлено рядом об'єктивних причин, зокрема, інтенсивним розвитком міжнародної транспортної інфраструктури, здешевленням перевезень, послабленням протекціонізму, триваючим поглибленням міжнародного поділу праці.

Високі темпи зростання міжнародної торгівлі обумовили збільшення її обсягів, які у номінальному обчисленні зросли за півстоліття у 80 разів. Зростання масштабів світової торгівлі за вартістю, перевищення його темпів за фізичним виміром над темпами зростання світової економіки є важливою тенденцією розвитку світового господарства.

Динамізм міжнародної торгівлі та підвищення її значення у світовій економіці обумовлені об'єктивним процесом глобалізації та зростанням взаємозалежності більшості країн світу. Процеси глобального розвитку, які охопили всі регіони і сектори світового господарства змінюють співвідношення між зовнішніми і внутрішніми чинниками розвитку національних економік. Розвиток зовнішнього сектора знаходиться під впливом суттєвого процесу в міжнародному поділі праці, революції у сфері інформаційних технологій і засобів телекомунікацій, лібералізації зовнішньоторговельної політики у глобальному просторі [1; 2, с. 22].

З огляду на викладене виникає переконання, що міжнародна торгівля вже не буде такою, як була раніше через гальмування процесу лібералізації торгівлі та повернення виробництва до розвинених країн. Сучасна наука

вважає, що явище це є цілком закономірним, пов'язаним, зокрема з технологічним прогресом, інноваційною діяльністю, суттєвим підвищенням ролі людського капіталу.

Література

1. Глобальні трансформації торгівлі: монографія / О.Г. Білорус, В.І. Власов. – К.: ННЦІАЕ, 2006. – 228 с.
2. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції: монографія / Т.М. Мельник. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2007. – 396 с.
3. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія / колектив авторів; за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Харків: ХНУ імені Каразіна, 2015. – 316 с.
4. Система світової торгівлі: практичний посібник / Пер. з англ. – К.: “К.І.С.” 2002. – XXIV, 384 с.